

Л. Д. ЗАГРАЙ
г. Ивано-Франковск

ГЕНДЕРНАЯ СПЕЦИФИКА КОНЦЕПТОВ «ОТНОШЕНИЕ К МИРУ» У СТУДЕНТОВ

В статье анализируется проблема конструирования гендера, гендерного опыта личности в социокультурном контексте. Обосновывается необходимость поиска новой методологии исследования гендера – социального конструктивизма. Акцентируется внимание на исследовании гендерной модели мира как континуальной системы концептов, смыслов конструирующихся в процессе межличностного взаимодействия в определенном контексте в результате интерпретации. Предлагается методика исследования конфигурации системы концептов «отношения к миру» в студентов. Представлены разные конфигурации системы концептов «отношения к миру» в юношей и девушек полученных в результате использования факторного анализа.

Ключевые слова: гендер, гендерная модель мира, индивидуальная система значений, интерпретация, концепт, система концептов «отношения к миру».

Стаття надійшла до редколегії 20.10.2015

УДК 159.9.378

В. Л. ЗЛИВКОВ, С. О. ЛУКОМСЬКА

м. Київ

olenivka@rambler.ru

svitluk@ukr.net

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто особливості волонтерської діяльності у сучасних соціокультурних умовах України. Проаналізовано основні види мотиваційної спрямованості волонтерів, проблеми та перспективи розвитку волонтерського руху. Окреслено напрямки координації діяльності різних волонтерських організацій із врахуванням мотиваційних аспектів благодійництва.

Ключові слова: волонтер, мотиваційна спрямованість, особистість, благодійність.

Сучасна соціополітична ситуація, військові дії на Сході України призвели до появи нових форм волонтерської діяльності, а саме слово «волонтер» дедалі більше оновлюється за змістом. Окрім, на перший погляд, позитивного поступу у напрямку благодійницької діяльності, спрямованої на допомогу армії, переселенцям, пораненим і сім'ям загиблих, з'являється й негативний контекст поняття «волонтерити», значною мірою зумовлений різними видами мотивації допомоги іншим людям. Втім ця тенденція відносно не нова, оскільки з появою так званих благодійних внесків, які насправді нерідко є примусовими і обов'язковим, зміст поняття «благодійність» часто вживається у негативному значенні. Наш досвід діяльності у громадських

організаціях свідчить про недовіру користувачів послуг і грантодавців саме до організацій, що мають у назві «благодійний фонд», який по суті є синонімом непрозорості і нерідко – шахрайства, зокрема відомий фонд «Україна 3000» із недобудованою й понині лікарнею майбутнього. Втім якщо до 2014 р. громадські організації, які як правило, акумулювали волонтерські ресурси, спрямовували свою діяльність на захист прав та інтересів соціально вразливих груп населення, й користувалися або довірою, або відносно нейтральним ставленням пересічних громадян, то у 2014 р. спостерігаємо пік ініціатив як громадських організацій, так і окремих осіб, які на громадських (по суті – волонтерських) засадах допомагали там, де зусилля держави бу-

ли неефективними, а відповідно, більшість людей сприймали їх активність позитивно. Втім вже у 2015 р. довіра людей до волонтерів суттєво зменшилася, не в останню чергу це зумовлено минулими виборами до Верховної Ради, коли низка відомих у 2014 р. очільників волонтерського руху, після отримання влади, стала сповідувати протилежні до заявлених раніше цінності. Подібна ситуація призвела до суттєвого розчарування в ідеалах громадських ініціатив і зменшення активності у напрямку волонтерської діяльності тих осіб, які раніше її підтримували чи принаймні ставилися без осуду.

Актуальність окресленої проблеми насамперед зумовлена посиленням тенденцій до упередженого ставлення суспільства до волонтерів, яке, з одного боку підтримується недовірою до пропагованих ними цінностей й, насамперед, непрозорістю у витратах зібраних коштів чи інших матеріальних ресурсів, а з іншого – утисками з боку влади (від волонтерських ініціатив із збору коштів на оснащення військових чи ліків для поранених до добровольчих батальйонів, учасники яких задля уникнення негативного ставлення стають до лав Збройних сил України). Така ситуація не лише негативно позначається на власне матеріальному забезпеченні учасників бойових дій та зміні ідеологічних спонук на прагматичні, а й на феномені волонтерства в цілому, оскільки вже у недалекому майбутньому, в мирний час, коли громадська активність знову буде спрямована на допомогу вразливим верствам населення, довіра до волонтерів, а відповідно, й мотивація участі у волонтерському русі суттєво зменшиться, порівняно із ситуацією до 2014 року. Зазначимо, що розвиток волонтерства, добровільної участі у громадській активності тісно пов'язана із моральним розвитком не лише конкретної особистості, а у суспільства в цілому. При цьому саме у період соціальних, а відповідно й морально-духовних криз амбівалентність змісту волонтерської діяльності набуває все більшого значення.

Благодійництво як явище на території сучасної України почало формуватися у VI ст. на засадах християнських настанов милосердя та любові до ближнього. Спочатку терміни «волонтер», «волонтерство» з'явилися на Ру-

сі і позначали добровільний вступ на військову службу. До XIX ст. військове значення слова «волонтер» втратилося та змінилося на синонім альтруїзму. Після Великої французької революції 1792 р. французька армія найманців перестала існувати, але згодом Франції знадобилися військові, так як до кордонів держави підійшли австрійські війська. Чоловіче населення стало добровільно записуватися до лав захисників Вітчизни. Саме тоді слово «волонтер» знову увійшло у повсякденний обіг, при чому саме у військовому контексті, а селян, робітників і ремісників, які за власним бажанням вступили в армію, почали називати волонтерами.

Натепер одним із найбільш вивчених компонентів волонтерської діяльності є мотивація. Успішність формування мотивації добровольців в тому, що волонтерська діяльність представляє собою унікальну можливість для людини поєднати задоволення своїх особистих потреб з потребами суспільства [3]. У цьому контексті її слід розглядати як альтруїстичну чи просоціальну поведінку. Однак, як зазначає Е. Ільїн, прояв просоціальної поведінки пов'язаний із двома мотивами: морального обов'язку та морального співчуття [1]. Людина з моральним обов'язком здійснює альтруїстичні вчинки заради морального задоволення, самоповаги, гордості, підвищення моральної самооцінки (уникнення або усунення викривлення моральних аспектів Я-концепції уявлення про себе), ставлячись при цьому до об'єкта допомоги по-різному (і навіть іноді негативно). Такий волонтер здебільшого налаштований прагматично й наслідком його волонтерської діяльності часто стає підвищення соціального статусу, отримання нової посади тощо. Люди з моральним обов'язком (а це в основному особи авторитарного типу) характеризуються підвищеною особистою відповідальністю. Людина з моральним співчуттям проявляє альтруїзм у зв'язку з ідентифікаційно-емпатичним злиттям, ототожненням, співпереживанням, але іноді виражається виключно на словах, без опредмечування у діях. При цьому альтруїстичні прояви нестійкі, а сфера добровольчих інтересів широка і різноманітна (від допомога ВІЛ-інфікованим до підтримки безпритульних тварин).

Представники теорії соціального обміну стверджують, що соціальна поведінка базується на егоїстичному інтересі (Дж. Гоманс, П. Блау) [5]. Основне припущення теорії соціального обміну полягає в тому, що люди допомагають тільки тоді, коли вигоди від допомоги перевищують її витрати, а будь-яка діяльність, згідно із постулатом успіху Дж. Гоманса, містить три стадії: 1) дія людини, 2) заохочений результат і 3) повторення початкової дії або принаймні схожої дії. Дана теорія розвінчує міф про суто позитивну, спрямовану на інших про соціальну альтруїстичну поведінку, оскільки за своєю суттю альтруїзм є проявом глибинного егоїзму. Подібну точку зору спостерігаємо й у філософській концепції Ф. Ніцше, зокрема, добро і альтруїзм ототожнюють ті, хто робить добрі (у їх розумінні) вчинки, а не ті, хто ними користується.

Згідно із теорією соціальних норм (Е. Гоулднер, Д. Бетсон), альтруїстична поведінка розглядається як відповідність приписаним нам суспільним правилам, при цьому виділяються два типи альтруїзму – взаємний і справжній. У першому випадку людина допомагає тому, хто допоміг їй, а за умов неможливості надати допомогу відчуває почуття провини. Крім того взаємний альтруїзм найяскравіше виявляється у ситуаціях, коли добрий вчинок отримує публічний розголос – тобто отримує суспільне схвалення. «Справжній» альтруїзм диктується нормою соціальної відповідальності. Вона спонукає надавати допомогу не зважаючи на можливу взаємність, при цьому процес надання допомоги часто не має позитивного забарвлення, а обумовлений виключно виконанням відповідної моральної норми [4].

На нашу думку, тісно пов'язане із розумінням мотивів волонтерської діяльності поняття «метамотивації» А. Маслоу [2]. Така мотивація найбільш властива людям, що самоактуалізуються, у яких задоволені потреби нижчого рівня. Втім континуум «метамотивація» і «метапатолягія» є нечітко визначеним, а, відповідно один феномен може одночасно виявлятися із рисами іншого, що спостерігається й стосовно сучасної волонтерської діяльності, коли, з одного боку, вираженням є бажанням допомагати іншим, а з іншо-

го – отримувати від цього особисту користь і спекулювати на довірі суспільства.

Метою статті є визначення особливостей мотивації участі у волонтерській діяльності в умовах сучасної України, а також окреслення можливих шляхів координації волонтерів із різною мотиваційною спрямованістю, що актуально не лише для нинішнього кризового етапу розвитку нашої країни, але й для посткризових мирних реалій.

Аналіз численних теоретичних розвідок дозволив виділити наступні форми альтруїстичної поведінки, або види спрямованості волонтерської діяльності: моральний (безкорисна турбота про інших задля задоволення власних духовних потреб), батьківський (ірраціональне безкорисливо-жертвове ставлення до менших за віком), співчутливий (емпатійне ставлення, допомога спрямована на досягнення конкретного результату), демонстративний (показове виконання альтруїстичних вчинків задля відповідності окремими соціальним нормам), парохіальний (безкорисливі вчинки поширюються лише на обмежене коло людей: родину, друзів, окрему соціальну групу, втім позитивне ставлення до окремих «своїх» людей у даному випадку пов'язане із ненавистю до «чужих»).

Визначені види альтруїстичної поведінки можна наочно окреслити на прикладах волонтерства у різних країнах. Зазначимо, що найчастіше виявляється саме моральний і співчутливий альтруїзм, втім останнім часом вираженням стає домінування демонстративного альтруїзму, як певної данини модним нині тенденціям безкорисливої турботи.

Офіційною датою заснування міжнародного волонтерського руху прийнято вважати 1920 р. Саме в цей час одразу після Першої світової війни у Франції було реалізовано перший волонтерський проект за участю групи добровольців з Англії, Німеччини, Швеції, Австрії. Вчорашні солдати ворогуючих армій, зібралися, щоб спільними зусиллями відновити зруйноване село поблизу Страсбурга. Тоді молодь Франції та Німеччини виступила під гаслом: «Краще працювати разом, ніж воювати один проти одного». Результатом даної події стало заснування найстарішої міжнародної волонтерської організації – Service Civil International (що має 33 відділення по

всьому світу), яка послужила прикладом для створення безлічі інших подібних. Пропаговані прихильниками цього руху ідеї солідарності, безплатності, рівності і відмови від насильства, дуже швидко стали популярними як серед молоді, так і людей різного віку.

У США пік волонтерського руху припав на 30-ті рр. ХХ ст., тоді в ньому брали участь близько 3 млн молодих людей. Волонтерська організація Civilian Conservation Corps (ССС) була створена президентом Ф. Рузвельтом для зниження рівня безробіття. Під час війни робота ССС була припинена. Натомість вже у 1961 р. Президент Кеннеді створив організацію «Служителі Світу», яка отримала підтримку більшості університетів, через те, що участь у ній оголошувалася альтернативою служби в армії, втім власне сам Кеннеді згодом їй відмовився від цієї ідеї, вважаючи її занадто інноваційною й поки що недоречною. У 70-ті рр. президент Картер відродив ССС, але до руху приєдналося дуже мало людей. У 80-ті рр. за часів президента Р. Рейгана, інтерес до волонтерського руху суттєво зменшився, зокрема, у 70–80 рр. волонтерами були лише 8000 молодих людей. Починаючи з 1993 р, при президентові Б. Клінтоні, волонтерський рух досяг найбільших розмірів. Особливістю клінтонської програми було те, що він ініціював участь молоді у молодіжних волонтерських службах як до їх навчання у ВНЗ, так і після їх закінчення.

У Канаді існують дві основні категорії людей, які йдуть у волонтери. Це, насамперед, літні, матеріально забезпечені люди (найчастіше пенсіонери), які хочуть продовжувати жити активним життям, використовуючи свої знання і практичний досвід. Інша категорія людей використовує волонтерську роботу як стартовий майданчик для початку або продовження трудової кар'єри.

У Німеччині волонтерство вважається унікальною можливістю для отримання життєвих знань і досвіду. Кожен третій німець, – що становить 34% усього населення – є волонтером, присвячуючи роботі в добровольчих асоціаціях, проектах і групах взаємодопомоги понад 15 годин на місяць. Три чверті всіх потенційних волонтерів – жінки, близько 15% – пенсіонери. Працюючі складають менше 20%, а школярі та студенти – трохи більше 5%.

Більше половини добровольців – безробітні, для яких волонтерська діяльність є засобом пошуку роботи та переорієнтації на ринку праці. В Україні німецькі волонтери відомі зокрема за групою «Франкфуртський обоз» (Група допомоги Українській Армії і пораненим у шпиталях, Франкфурт на Майні), яка надавала значну допомогу учасникам АТО, а також членам сімей загиблих воїнів.

Поняття «альтруїзм» ввів у науковий обіг французький філософ О. Конт, згідно з ним альтруїстична поведінка зумовлена безкорисливими спонуканими людини. «Свобода, рівність, братерство» – гасло Великої французької революції, вперше окреслене у Декларації прав людини і громадянина, що увійшла до Конституції Франції 1793 р. «Братство» є альтруїстичною поведінкою, не правом, а обов'язком усіх індивідів і груп, однак при цьому волонтерство і самопожертва не пропагуються, а лише визначаються як різновид поведінки окремих індивідів чи їх груп. Нині у Франції 19% дорослого населення хоча б раз у житті брали участь у волонтерських акціях. З них 60% регулярно беруть участь у добровольчих роботах, віддаючи їм понад 20 годин на місяць. 46% опитуваних стали волонтерами, тому що вони відчувають велике бажання допомагати іншим. Після Євромайдану активізувався волонтерський рух серед українських переселенців у Франції, зокрема широко відома асоціація «Медична та благодійна допомога Франція-Україна» (Aide Médicale & Caritative France-Ukraine (АМС France-Ukraine), що об'єднала представників української спільноти, а також небайдужих французів. Донедавна активних членів було не більше 20. Натеper асоціація розростається, особливо за рахунок людей з інших регіонів Франції, які долучаються до одного з найбільш важливих проектів «Збір медичного обладнання для українських лікарень» (переважно тих, що постійно приймають поранених).

У Японії 26% мають досвід волонтерства в минулому. З них 48% упевнені, що добровольча праця сприяє особистісному росту і приносить користь суспільству в цілому. Японська концепція волонтерської діяльності базується на тому, що вона є найбільш зручною формою прояву соціальної активності, універсальним виявом солідарності людей,

інструментом для вирішення глобальних проблем.

В останні роки в Японії відбувається відчутне розширення поняття «волонтерська діяльність», або «волонтерська активність». Це не просто надання допомоги одними громадянами іншим, а вже зміни в ціннісних орієнтаціях, зокрема перехід від принципу «мати більше речей» до принципу «займати активну життєву позицію в суспільстві». Раніше волонтерська робота розглядалася як прояв соціальної активності та відповідальності незначної групи свідомих громадян, а зараз багато хто розцінює її як невід'ємну частину свого життя. Таке розуміння допомагає залучати до цієї роботи не тільки активну, за визначенням, молодь, але, що надзвичайно важливо, людей середнього та старшого віку, а також істотно розширює сферу її застосування. Якщо спочатку волонтерство охоплювало переважно соціальне забезпечення, то тепер майже всі сфери життя людини.

У багатьох дослідженнях (SHARE, European Social Survey та інші) лідируючі позиції щодо відсотку населення, залученого до волонтерських практик, посідають Швеція та Норвегія.

В Україні волонтерство з'явилося на початку 90-х минулого століття, а офіційно його визнано Постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року. Серед волонтерів переважну більшість (понад 80%) складає молодь віком від 15 до 19 років, а понад 72% волонтерів – жінки. До осені 2014 р. наймасовішим волонтерським проектом в історії України було Євро-2012. Волонтерська діяльність на даний час класифікується за чотирма типами (взаємодопомога, філантропія, захист інтересів та участь в управлінні), кожен з яких має місце в структурі волонтерської діяльності нашого суспільства. Розвиток волонтерського руху та реалізація волонтерської діяльності в Україні здійснюється на основі і за рахунок функціонування трьох типів організацій, які використовують працю добровільних помічників і представлені державними установами, громадськими об'єднаннями і групами взаємодопомоги. Ці організації розрізняються за рівнем формалізації відносин між організацією, волонтерами та клієнтами, джерелами залучення ресурсів,

рівнем структурної організації, розвиненістю інституціональної інфраструктури.

У контексті нашого дослідження цікавим є результати соціопитувань, проведених у грудні 2014 р. Київським міжнародним інститутом соціології. Абсолютну, десятибальну довіру до волонтерів відчуває 22,6% громадян України. У Херсоні цей показник досягає 45%. На Галичині – 44% Чернівцях – 38%, натомість у Харківській області лише 9% і 6% – у Донецькій, тоді як в Одеській – 18%. Зовсім не довіряли волонтерам в 2014 р. лише близько 5%, зокрема, на Сході та Півдні по 7%, а у Донецькій області – 12,8%. У рейтингу інститутів влади і суспільства, складеному за результатами опитування компанією «Research & Branding Group» (березень 2015 р.) 62% опитаних довіряють Церкві, не довіряють їй лише 24%. На другому місці за популярністю стоїть армія (57% довіри, 34% недовіри), волонтерські та громадські організації (57% їм довіряють, 34% не довіряють). Згідно із даними соціологічного дослідження, проведеного фондом Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва та соціологічною службою Центру Разумкова у липні 2015 р., волонтерам довіряють 67%, не довіряють – 23%, при цьому баланс довіри-недовіри становить + 44%. Активна фаза волонтерської активності припала на кульмінацію кризи в державі, реорганізації державних структур, коли потрібно було діяти швидко й відповідально за відсутності необхідних державних механізмів. Крім того, фактична розрізненість громадських організацій, їхня конкуренція за поширені у 2000-х рр. іноземні гранти, призвела до ситуації, коли волонтерами по суті ставали фізичні особи, а не вже створені офіційно зареєстровані громадські об'єднання. Згодом почався процес інституціалізації стихійних громадських ініціатив, який триває й понині, але із меншою довірою до них пересічних громадян (багато хто ще в мирний час зіткнувся із непрозорим розподілом грантів, системою «відкатів» і нецільовим використанням коштів різними фондами).

У вересні 2015 р. ми провели опитування серед старшокласників і студентів 1–2 курсів гуманітарних університетів ($N = 126$) Черкаської, Київської та Кіровоградської областей. Виявилось, що для понад 60% опитаних слово

«волонтер» має переважно негативний контекст і асоціюється із «неоплачуваною роботою» (26,7%), «нечесністю» (18,2%) і навіть «шахрайством» (15,4%). Молоді люди вважають, що «волонтерять» переважно особи без постійного місця роботи, для яких волонтерська (чи псевдоволонтерська діяльність) є нічим іншим як способом тимчасового заробітку, а власне волонтери асоціюються із тими, хто стоїть біля скриньок для збору грошей у супермаркетах чи інших людних місцях.

Отримані результати досліджень і наші спостереження дозволяють повести аналогії між розвитком волонтерського руху і становленням системи ЗМІ у сучасній Україні. Якщо у 2000-х рр. популяризувалася теза про необхідність розвитку засобів масової інформації як четвертої влади, незалежної та неупередженої (якими по суті були й волонтери під час революції гідності та на початку війни на Сході України), то згодом дедалі більше ЗМІ обмежуються інтересами їх власників, що диктують редакційну політику. Сьогодні подібне спостерігається й із волонтерами, яскраве цьому підтвердження вибори до Верховної ради (2014 р.) і місцеві вибори (2015 р.), коли заслуги волонтерів використовуються більшістю політсил задля здобуття влади (наприклад одним із гасел нинішньої виборчої кампанії відомої партії є «Стань волонтером!»). Очевидним є й перехід окремих волонтерів чи волонтерських груп під патронат комерційних організацій чи державних структур (волонтерські групи, відповідальні за матеріальне забезпечення військових при Міністерстві оборони), що по суті є роботою на громадських засадах, зумовлена різною мотивацією (у тому числі подальшого отримання посади, матеріальної вигоди чи суспільного визнання).

Отже, ми констатуємо, що натепер спостерігаються амбівалентні тенденції, коли, з одного боку рівень довіри до волонтерів за-

галом зростає, а з іншого – суттєво знижується, не останню роль у цьому грають закономірні процеси тривалої волонтерської діяльності в одні галузі (зокрема, допомозі армії), коли волонтери-ініціатори поволі зменшують свою активність (втоми, емоційного вигорання, браку ресурсів), а їхнє місце посідають псевдоволонтери, що прагнуть збагатитися на вже сформованому до них позитивному іміджі військового волонтера.

Отримані результати підтверджують наше припущення про необхідність створення координаційної ради діяльності волонтерів. Ми припускаємо, що це дозволить враховувати мотивацію волонтерів, сприятиме посиленню ефективності благодійницької активності, а волонтери зможуть скерувати свою активність на виконання різних функцій, що відповідатимуть їх мотиваційній спрямованості. Це, з одного боку, посилить інтерес до волонтерства, а з іншого – зробить волонтерську діяльність більш прозорою й керованою.

Крім того існування громадської ради дозволить узгоджувати роботу волонтерів (не лише у військовій, а й у цивільних сферах), сприятиме формуванню і підтримці їх позитивного іміджу у суспільстві, а також – забезпечить від «приватизації» волонтерської діяльності політичними силами чи комерційними установами.

Список використаних джерел

1. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. — СПб. : Питер, 2000. — 512 с.
2. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. — СПб. : Евразия, 1999. — 478 с.
3. Михайлова С. В. Десять советов по работе с добровольцами руководителю общественной организации [Электронный ресурс] // Студенческое самоуправление ЯГПУ [сайт]. — Режим доступа: <http://yspu.ucoz.ru/publ/26-1-0-19>.
4. Gouldner A. The Future of Intellectuals and the Rise of New Class / A. Gouldner. — New York, Toronto, 1979. — 160 p.
5. Kenneth D. A. Contemporary Social and Sociological Theory: Visualizing Social Worlds / Kenneth D. Allan. — Pine Forge Press, 2006. — 455 p.

V. ZLYVKOV, S. LUKOMSKA
Kyiv

PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF VOLUNTEERING IN MODERN UKRAINE: MOTIVATIONAL ASPECT

Features volunteering in the current social and cultural conditions of Ukraine. The basic types of motivational direction of volunteers, problems and prospects of development of volunteerism. Directions coordination of the various voluntary organizations, considering motivational aspects of philanthropy.

Key words: volunteer, motivational orientation, personality, charity.

В. Л. ЗЛИВКОВ, С. А. ЛУКОМСКАЯ
г. Киев

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВОЛОНТЕРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЕ: МОТИВАЦИОННЫЙ АСПЕКТ

Рассмотрены особенности волонтерской деятельности в современных социокультурных условиях Украины. Проанализированы основные виды мотивационной направленности волонтеров, проблемы и перспективы развития волонтерского движения. Определены направления координации деятельности различных волонтерских организаций с учетом мотивационных аспектов благотворительности.

Ключевые слова: волонтер, мотивационная направленность, личность, благотворительность.

Стаття надійшла до редколегії 20.10.2015

УДК 159.923.2-057.875-027.561

Ю. І. КАЛЮЖНА, Т. А. ЯНОВСЬКА

м. Полтава

y_kalyzhnaya@inbox.ru

tamriko71@inbox.ru

ОСОБЛИВОСТИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається проблема підготовки студентів-психологів до активної трудової діяльності у майбутньому. Аналізується специфіка мотивації професійної діяльності у контексті психологічної готовності особистості до праці у цілому та специфічних критеріїв трудової спрямованості студентської молоді як її центральної складової. У статті представлено результати дослідження особливостей професійної спрямованості студентів різних курсів у когнітивному та емоційному аспектах, окреслюються основні шляхи її формування у ході організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: професійне самовизначення, психологічна готовність до праці, трудова спрямованість, загальні та специфічні критерії трудової спрямованості, мотиви професійної діяльності, професійна спрямованість.

Завдання удосконалення психологічної підготовки студентської молоді до праці на сучасному етапі визначається розвитком багатьох сторін соціальної дійсності. Науково-технічний прогрес, підвищення ролі людського фактора у суспільному розвитку, ускладнення змісту і форм трудової діяльності вимагають збагачення потреб та інтересів майбутніх фахівців. Особливого значення у цьому контексті набуває формування їх професійної спрямованості, яка є запорукою ефективної праці в обраній ними галузі. Безумовно, значну роль у цьому процесі відіграє підготовка молоді до свідомого вибору професії з урахуванням їх схильностей та здібностей ще у шкільному віці.

Як зазначається у роботах вітчизняних психологів Є. О. Клімова, Є. М. Павлутенкова, Ф. І. Іващенко, Е. О. Фарапонової, Л. С. Сапожнікової та ін. [3; 6; 9], не менш важливим є виховання готовності до виконання у випадку необхідності будь-якої важливої для суспільства праці. Автори вказують, що саме на основі такого психологічного утворення відбувається ефективно подальше професійне самовизначення молоді. Проте варто зазначити, що у сучасних психологічних дослідженнях набагато більше уваги приділяється вивченню особливостей вибору та освоєння конкретного професійного шляху школярами та студентами. Але ці два напрямки варто розглядати у взаємозв'язку, оскільки тільки